

Piotr Kroczek

ORCID 0000-0002-6872-2953

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
piotr.kroczek@upjp2.edu.pl

DOI: 10.34888/ppw.2021.181-196

KILKA UWAG O UPADŁOŚCI ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH I ICH OSÓB PRAWNYCH

WPROWADZENIE

Występowanie stanu pandemii spowodowało ustanowienie określonych ograniczeń, nakazów i zakazów¹. Jednym z takich ograniczeń jest określenie maksymalnej liczby osób uczestniczących w zgromadzeniach organizowanych w ramach działalności Kościołów i innych związków wyznaniowych (§ 28 ust. 8 rozporządzenia z 21 grudnia 2020 r.). Takie ograniczenie – także z tej racji, że trwa ono w różnym zakresie już od wielu miesięcy – przekłada się, jak donoszą środki społecznego przekazu, na sytuację finansową np. katolickich parafii². Wprawdzie, „jak dotąd nie ogłoszono żadnej upadłości parafii w Polsce, bo biskupi często wspierają proboszczów w tarapatach finansowych. Jednak spadek dochodów parafii oznacza spadek dochodów diecezji. Być może poważniejsze skutki finansowe proboszczowie odczują dopiero w przyszłym roku. Widmo bankructwa parafii czy nawet diecezji nie jest takie odległe jak mogłoby się wydawać”³. Powyższe ustalenia i przypuszczenia są asumptem do zbadania zdolności upadłościowej Kościoła lub innego związku wyznaniowego, lub ich osób prawnych w prawie polskim.

W literaturze przedmiotu i orzecznictwie przyjmuje się, że osoba prawna Kościoła lub innego związku wyznaniowego może być przedsiębiorcą i ma zdolność upadłościową⁴. Jest to słuszny pogląd, dobrze prawniczo uargu-

- 1 Zob. np. Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii z dnia 21 grudnia 2020 r., Dz. U. z 2020 r., poz. 2316. Dalej jako: rozporządzenie z 21 grudnia 2020 r.
- 2 R. Cieniek, *Wizerunkowa katastrofa. Podsumowanie 2020 r. z perspektywy Kościoła katolickiego w Polsce [ANALIZA]*, <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/kosciol-katolicki-w-polsce-w-czasach-pandemii-podsumowanie-roku/vvj2tkp,79cfc278> [dostęp: 28 grudnia 2020 r.].
- 3 Tamże.
- 4 Np. B. Rakoczy, *Zdolność upadłościowa kościelnych osób prawnych*, „Przełęcz Sądowy” 2006, nr 3, s. 92; B. Rakoczy, *Komentarz do ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej*

mentowany. Jednakże należy zauważyć, że tok rozumowania pozwalający na wypracowanie powyższego twierdzenia zawiera niekiedy luki, nieścisłości lub błędy interpretacyjne.

Niniejszy artykuł ma na celu zniwelowanie tych wad i uczynienie przedmiotowej dyskusji pełniejszą, nieco bardziej precyzyjną lub inaczej ukierunkowaną w kilku obszarach. Przedmiotem refleksji będą takie tematy, jak: upadłość związku wyznaniowego jako całości, regulacje pozwalające na ustalenie statusu osoby prawnej jako przedsiębiorcy i ograniczeń w prowadzeniu działalności jako przedsiębiorca, ustalenia składu masy upadłości osoby związku wyznaniowego bądź samego związku, w tym instytucja wakufu.

I. UPADŁOŚĆ ZWIĄZKU WYZNANIOWEGO

W toku dyskusji nad możliwością upadku osób prawnych związków wyznaniowych pomija się rozważanie tego, czy związek jako całość może być przedsiębiorcą i czy ma zdolność upadłościową.

Dyskusję nad tym tematem należy rozpocząć od stwierdzenia, że związki wyznaniowe w Polsce dzielą się na trzy kategorie:

- a) związki wyznaniowe, które mają uregulowany przez ustawy (lub odpowiadające ustawom rozporządzenie⁵) stosunek z Rzeczpospolitą Polską⁶,
- b) związki wyznaniowe zarejestrowane przez organ rejestrowy, czyli MSWiA⁷,
- c) związki wyznaniowe działające bez rejestracji na mocy konstytucyjnej zasady religii (art. 53 ust. 2 Konstytucji RP).

Polskiej, Warszawa 2008, s. 358; R. Skubisz, M. Trzebiatowski, *Kościelne osoby prawne jako przedsiębiorcy rejestrowi (na przykładzie osób prawnych kościoła katolickiego)*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2002, nr 8, np. s. 10; M. Pietraszewski, M. Tyrakowska, *Status kościelnych osób prawnych jako przedsiębiorców*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2011, t. 84, s. 264; Wyrok Sądu Antymonopolowego z dnia 23 kwietnia 2001 r., sygn. akt XVII Ama 49/00, Legalis nr 65615.

⁵ Ten wyjątek będzie pomijany w dalszej narracji.

⁶ Należą do nich (w kolejności alfabetycznej): Karański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Ewangelicko-Augsburski w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Ewangelicko-Methodystyczny w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Ewangelicko-Reformowany w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół katolicki, Kościół Katolicki Mariawitów w Rzeczypospolitej, Kościół Polskokatolicki w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Starokatolicki Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Zielonoświątkowy w Rzeczypospolitej Polskiej, Muzułmański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej, Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny, Wschodni Kościół Staroobrzędowy nieposiadający hierarchii duchownej, Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej.

⁷ Aktualny spis z dnia 2.12.2020 r. na stronie: <https://www.gov.pl/web/mswia/rejestr-kościolow-i-innych-związków-wyznaniowych> [dostęp: 28 grudnia 2020 r.].

Kilka uwag o upadłości związków wyznaniowych i ich osób prawnych

Należy zauważyć, że związki wyznaniowe, zgodnie z art. 2 pkt 1 Ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania⁸ mogą być zakładane w celu „wyznawania i szerzenia wiary religijnej”. Ich zadaniem jest więc zaspokajanie naturalnych potrzeb religijnych – człowieka określa się nieraz jako *homo religiosus*⁹. Oznacza to, że zakładanie i rejestrowanie zrzeszeń, o których mowa, w innym celu niż ustawowy jest pogwałceniem normy wynikającym z przywołanego przepisu. Takie zachowanie nie ma jednak negatywnych skutków prawnych dla wnioskodawców, czyli podmiotów zakładających i rejestrujących związki wyznaniowe, lub dla samej procedury rejestracji tego związku. Powyższe rozwiązanie legislacyjne wynika z ustrojowego założenia (zob. art. 25 ust. 2 Konstytucji RP), iż organy władzy publicznej, w tym i organ rejestrowy, nie mogą mieć kompetencji do oceniania motywacji założycieli – musi wystarczyć deklaracja uwidoczniiona w samym fakcie złożenia wniosku o rejestrację.

Stwierdzenie lub podejrzenie, które powziął ów organ, że założyciele związku wyznaniowego nie chcą w przyszłości realizować celu z art. 2 pkt 1 przywołanej ustawy, nie może być powodem dla odmowy rejestracji tego związku. Odmowa może nastąpić jedynie na podstawie przesłanek wymienionych w art. 33 ust. 2 i ust. 3 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, czyli formalnych uchybień wniosku rejestrowego¹⁰.

Przepis art. 2 pkt 1 przytoczonej ustawy także nie daje możliwości działania organom władzy publicznej wobec związków wyznaniowych, które są już wpisane do rejestru. Nierealizowanie celu religijnego nie może być przesłanką dla działania organu polegającego na wykreśleniu związku wyznaniowego z rejestru. Wykreślenie to może bowiem nastąpić, gdy to sam związek wyznaniowy zawiadomi organ rejestrowy o zaprzestaniu swojej działalności (art. 32 ust. 1 pkt 2 u.g.w.s.w.) – przy czym ustawa nie wskazuje, o którą działalność chodzi. Można jednak w świetle art. 2 pkt 2 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania twierdzić, że chodzi o działalność religijną.

Dodać trzeba, że wykreśleniu z rejestru podlega także związek wyznaniowy, który utracił cechy warunkujące uzyskanie wpisu do rejestru (art. 36 ust. 1 pkt 3 u.g.w.s.w.). Tą cechą z pewnością nie jest wykonywanie religijnych funkcji, one bowiem nie muszą być podejmowane przed rejestracją. Natomiast za przedmiotowe cechy uznać należy niektóre z obowiązkowych elementów wniosku o rejestrację zawarte w art. 32 ust. 1, czyli przykładowo: posiadanie statutu,

⁸ Tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 1153.

⁹ Zob. M. Elaide, *Mity, sny i misteria*, przeł. K. Kocjan, Warszawa 1994, passim.

¹⁰ Zob. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 8 kwietnia 2014 r., sygn. akt I SA/Wa 1517/13, Legalis nr 950981.

posiadanie doktryny i posiadanie, lecz nie wykonywanie (zgodnie z argumentem wyżej przedstawionym), obrzędów kultowych.

Interesujące jest to, że ustawodawca podkreśla, iż szczególną przesłanką wykreślenia związku wyznaniowego jest sytuacja, w której związek wyznaniowy w ciągu trzech lat nie odpowiedział na żądanie organu rejestrowego i nie zaktualizował wpisów do rejestru w zakresie adresu własnej siedziby oraz danych osób wchodzących do kierowniczych organów wykonawczych (art. 36 ust.1 pkt 3 u.g.w.s.w.). Oznacza to, że względy administracyjno-formalne stoją w tym przypadku wyżej w hierarchii ważności przesłanek ustawodawcy niż względy praktyki i działania (naturalnej) związku wyznaniowego.

Powyższe ustalenia nabiorą znaczenia, w sytuacji gdy związek wyznaniowy rozpocznie działalność gospodarczą i będzie ona dominująca w jego działalności, zaś działalność religijna nie zostanie przez związek wyznaniowy podjęta lub stanie się ona niszowa, a nawet zupełnie zaniknie. Wobec takich sytuacji prawo polskie nie przewiduje żadnych regulacji. Nie zostają bowiem zrealizowane żadne z przesłanek warunkujących wykreślenie związku wyznaniowego z rejestru. Co więcej, do takiego zachowania związek wyznaniowy ma prawo. „Ograniczenie wolności działalności gospodarczej jest dopuszczalne tylko w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny” (art. 22 Konstytucji RP). W podmiotowym zakresie związków wyznaniowych branych jako całość żadna z ustaw nie przewiduje takiego ograniczenia.

Pytanie, które w tym miejscu można postawić, brzmi: Czy Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe¹¹ odnosi się do związków wyznaniowych?

Zgodnie z art. 5 ust. 1 tej ustawy przepisy stosuje się do przedsiębiorców w rozumieniu ustawy Kodeks cywilny¹². Kodeks cywilny w art. 431 za przedsiębiorcę uznaje osobę fizyczną, osobę prawną i jednostkę organizacyjną, o której mowa w art. 331 § 1 k.c., prowadzącą we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową. W dalszym poszukiwaniu odpowiedzi na wyżej postawione pytanie należy więc uwzględnić tylko związki wyznaniowe z pierwszej i drugiej grupy. One bowiem posiadają osobowość prawną. Związkom wyznaniowym z pierwszej grupy tę osobowość nadaje indywidualna ustawa (zob. np. art. 7 ust. 1 Ustawy z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej¹³ i analogiczne artykuły w innych indywidualnych ustawach), zaś związkom wyznaniowym z drugiej grupy – wpis do rejestru, który ma charakter konstytutywny (zob. np. art. 34 ust. 2–3 w zw. z art. 30 u.g.w.s.w.).

11 Tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1228, dalej: p.u.

12 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r – Kodeks cywilny, tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1740, dalej: k.c.

13 Tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 43, dalej: p.k.e-a.

Kilka uwag o upadłości związków wyznaniowych i ich osób prawnych

Jeszcze jeden element w tym rozumowaniu należy wziąć po uwagę. Ustawa prawo upadłościowe w art. 6 zawiera enumeratywne wyliczenie podmiotów, wobec których nie można ogłosić upadłości. Nie ma na tej liście związków wyznaniowych. Jest jednak w art. 6 pkt 4 p.u. wyłączenie z prawa upadłościowego „instytucji i osób prawnych utworzonych w drodze ustawy, chyba że ustawa ta stanowi inaczej, oraz utworzonych w wykonaniu obowiązku nałożonego ustawą”.

Prima facie wydaje się, że państwo polskie jako państwo świeckie (laickie)¹⁴, którego władze publiczne zachowują konstytucyjną bezstronność w sprawach przekonań religijnych (art. 25 ust. 2 Konstytucji RP), nie może zajmować się tworzeniem związków wyznaniowych. Jednakże przepis art. 1 Ustawy z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej¹⁵ stanowi, że „Wyznawcy Islamu na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej [...] tworzą Muzułmański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej”. Cytowany przepis nie stwierdza istnienia tego związku wyznaniowego, lecz tworzy związek wyznaniowy i tym samym nadaje związkowi charakter korporacji przymusowej¹⁶. Takiego sformułowania tworzącego związek wyznaniowy nie ma w pozostałych 14 ustawach wyznaniowych. Trzeba dodać, że przywołana ustawa w art. 35 nadaje związkowi jako całości osobowość prawną. Takie rozwiązanie z kolei jest zastosowane we wszystkich pozostałych ustawach indywidualnych (zob. np. art. 7 ust. 2 p.k.e-a.).

Reasumując, należy stwierdzić, że związki wyznaniowe mogą być przedsiębiorcami i, poza jednym wyjątkiem w postaci Muzułmańskiego Związku Wyznaniowego w Rzeczypospolitej Polskiej, mają zdolność upadłościową. Wyjątek, o którym mowa, narusza zasadę równouprawnienia Kościołów i innych związków wyznaniowych (art. 25 ust. 1 Konstytucji RP). Nie ma bowiem żadnego uzasadnienia faktycznego dla różnicowania sytuacji prawnej tych podmiotów¹⁷.

II. ŹRÓDŁA USTALANIA STATUSU OSOBY PRAWNEJ ZWIĄZKU WYZNANIOWEGO JAKO PRZEDSIĘBIORCY

W literaturze przedmiotu wyrażono pogląd, który można ująć w generalną zasadę, iż przy ustalaniu, czy osoba prawna związku wyznaniowego może być przedsiębiorcą, należy brać pod uwagę nie tylko przepisy prawa polskiego, ale

¹⁴ Zob. P. Borecki, *Państwo laickie. Współczesna rzeczywistość ustrojowa i perspektywa na przyszłość*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2007, nr 69, z. 2, s. 61–79.

¹⁵ Dz. U. z 1936 r. Nr 30, poz. 240, z późn. zm.

¹⁶ P. Kroczyński, *Ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego a statut tegoż związku z 2009 r. – próba konfrontacji [w:] Islam w Międzynarodowej i krajowej przestrzeni prawnej*, red. P. Czubik, K. Magoń, Kraków 2017, s. 39.

¹⁷ Zob. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 marca 2006 r., sygn. akt P 8/05, Legalis nr 72932.

także prawo wewnętrzne danego związku religijnego. Jako przykład podano kasus, w którym wchodzi w rachubę prawo kanoniczne – czyli prawo Kościoła katolickiego (w tym przypadku Kościoła łacińskiego)¹⁸.

Powyższy pogląd należy uznać za błędny zarówno w odniesieniu do ogólnej zasady, jak i w odniesieniu do osoby prawnej regulowanej prawem kanonicznym. W tym bowiem przypadku zastosowanie mają wyłącznie przepisy prawa polskiego. Prawo związku wyznaniowego jest źródłem norm dla systemu prawa polskiego tylko o tyle, o ile wyraźnie prawo polskie odsyła do prawa związku wyznaniowego. Jedynie w takim przypadku normy z prawa związku wyznaniowego stają się częścią obowiązującego w państwie polskim porządku prawnego¹⁹. Przedmiotowa sytuacja nie zachodzi w omawianej sprawie.

W przywołanym kasusie dotyczącym kościelnej osoby prawnej rządzonej prawem Kościoła katolickiego jeden z przedstawicieli nauki prawa przedstawił następujące rozumowanie. Zgodnie z kan. 285 i 286 Kodeksu prawa kanonicznego²⁰ bez zezwolenia kompetentnej władzy kościelnej duchowny nie może prowadzić działalności gospodarczej. Mimo że prawodawca kościelny wprowadza taki zakaz wprost wobec osób fizycznych, to *ratio legis* prowadzi do wniosku, że także osoby prawne Kościoła są objęte takim zakazem. „W zamyśle bowiem prawodawcy kościelnego było, aby nie wikłać duchownych w stosunki prawne mogące narazić na szwank dobre imię duchownego, a w dalszej kolejności cały Kościół. Wobec osób prawnych ta sama motywacja jest tym bardziej zasadna, gdyż mogą oni w większym stopniu wchodzić w stosunki prawne związane z działalnością gospodarczą”²¹.

Nawet gdyby uznać, że prawo kanoniczne dostarcza normy lub jej elementu dla ustalenia statusu przedsiębiorcy osoby prawnej, to oparcie tego rozumowania na zasadzie *ad maiori ad minus*²² poprzez przeniesienie kanonicznych ograniczeń lub zakazów w tej materii dotyczących duchownych na kościelne osoby prawne należy uznać za błędne. Wnioskowanie *ad maiori ad minus* dotyczy bowiem (zwykle) uprawnień, które prawo przyznaje temu samemu podmiotowi, dla którego należy znaleźć normę. W omawianym przypadku nie mamy do czynienia z przyznaniem uprawnienia, lecz z ograniczeniem prawa, a dodatkowo nie mamy do czynienia z tym samym podmiotem.

¹⁸ B. Rakoczy, *Zdolność...*, dz. cyt., s. 87.

¹⁹ O przykładach takiego zjawiska pisze np. W. Uruszczyk, *Recepcja prawa kanonicznego w obowiązującym prawie polskim*, „Annales Canonici” 2007, nr 3, s. 10–11.

²⁰ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 75 (1983), pars II, s. 1–301; tekst polski w: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984, dalej jako: *Kodeks prawa kanonicznego*.

²¹ B. Rakoczy, *Zdolność...*, dz. cyt., s. 87.

²² A tak chce B. Rakoczy, *Zdolność...*, dz. cyt.

Kilka uwag o upadłości związków wyznaniowych i ich osób prawnych

Przy szukaniu normy regulującej na gruncie prawa kanonicznego prowadzenie przez osoby prawne działalności gospodarczej należałoby raczej zastosować *analogia legis*. Byłoby to możliwe rozwiązanie, o ile uznać za pewnik, że w prawie kanonicznym sytuacja osób fizycznych (w tym przypadku duchownych) i kościelnych osób prawnych jest podobna – co jest bardzo ryzykownym stwierdzeniem.

Można by także próbować zastosować *analogię iuris* przy założeniu, że prawodawca kościelny konsekwentnie podtrzymuje jako ogólną zasadę prawną negatywną ocenę prowadzenia działalności gospodarczej przez (niemal) wszystkie podmioty tego prawa. To założenie jest także ryzykowne z powodu braku religijno-doktrynalnych podstaw do takiego twierdzenia.

Trzeba zauważyć także, że powyższe rozwiązania (tj. zastosowanie *analogii legis* i *analogii iuris*) byłyby także błędne w świetle zasady z prawa rzymskiego przejętej przez prawo kanoniczne – „*Odia restringi, et favores convenit ampliari*”²³ – i umieszczonej w kan. 18 Kodeksu prawa kanonicznego. Zgodnie z nią przepisy ograniczające swobodne wykonywanie uprawnień (a o to chodzi w analizowanym przypadku) podlegają ścisłej interpretacji. Nie wolno więc ich rozszerzać nie tylko przedmiotowo, ale i podmiotowo.

Reasumując, należy stwierdzić, że osoba prawna związku wyznaniowego może być uznana za przedsiębiorcę na gruncie prawa polskiego nawet przy wyraźnym zakazie wynikającym z prawa wewnętrznego związku wyznaniowego dotyczącym pozyskania takiego statusu lub prowadzenia działalności, która taki status na gruncie prawa polskiego z mocy prawa powoduje. *Nota bene* takiego zakazu na gruncie powszechnego prawa kanonicznego nie ma.

III. OGRANICZENIA W PROWADZENIU DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ OSÓB PRAWNYCH ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH

W rozumowaniu niektórych przedstawicieli doktryny prawniczej w przedmiocie ograniczeń prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby prawne związków wyznaniowych zauważyć można pewne nieścisłości i nadużycia interpretacyjne.

Po pierwsze, niewłaściwe jest stwierdzenie, że istniejące w prawie polskim ograniczenia w tej materii mają „wymiar ogólny”²⁴. Konstytucja RP przecież wyraźnie stanowi o tym, że ograniczenia w tej sprawie mogą być tylko ustawowe, czyli domyślnie – wyraźne.

Po drugie, nie można twierdzić, że przedmiotowe ograniczenia wynikają „niejako z tradycyjnej roli Kościołów i związków wyznaniowych, zorientowanych

²³ Bonifatius PP. VIII, *De regule iuris*, 3.03.1298 [w:] *Liber sextus decretalium* [w:] *Corpus Iuris Canonici*, t. 2, Lipsiae 1881, kol. 1122–1124, nr 15.

²⁴ R. Skubisz, M. Trzebiatowski, dz. cyt., s. 11.

zwłaszcza na aktywność w sferze duchowej, a nie materialnej”²⁵. Tradycyjna rola związków wyznaniowych nie jest źródłem prawa w Polsce. Owszem, związek wyznaniowy może wyłączyć częściowo (np. w określonym zakresie) lub zupełnie własną działalność gospodarczą, lecz odbywać się to może jedynie poprzez jego samoograniczenie się.

Po trzecie, błędna jest interpretacja art. 21 konkordatu oraz art. 38 ust. 1 u.s.p.k.k. prowadząca do stwierdzenia, że prawo polskie daje prawo instytucjom kościelnym do prowadzenia działalności gospodarczej wyłącznie zgodnie ze swą naturą, czyli o charakterze misyjnym, charytatywnym i opiekuńczym²⁶. Wyżej wymienione akty normatywne, a szczególnie konkordat, zabezpieczają prawo Kościoła w tym zakresie przed możliwymi ograniczeniami, a nie wyznaczają pola do działań poprzez ograniczenia działalności w innych dziedzinach, także gospodarczych. Również przepisy art. 40 pkt 6–7 u.s.p.k.k. oraz art. 55 ust. 3 u.s.p.k.k. mają charakter ochronny wobec wolności gospodarczej, a nie ograniczający swobodę gospodarczą instytucji kościelnych²⁷.

Zgodzić się natomiast należy, że działalność gospodarcza podmiotów związków wyznaniowych ma mieć charakter drugorzędny lub wspierający wobec głównego przedmiotu lub celu ich funkcjonowania²⁸. To stwierdzenie wynika z celu założenia i istnienia związku wyznaniowego, którym jest co do zasady cel religijny. To stwierdzenie oddaje *mens legislatoris* ustawodawcy widoczne np. w art. 19 ust. 2 i art. 25 ust. 1 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, gdzie jest mowa kolejno o „funkcjach religijnych” i „swoich funkcjach”, czy w ustawach indywidualnych Kościołów i innych związków wyznaniowych.

Jednakże pominięcie tej celowościowej lub kierunkowej normy nie wywołuje żadnych skutków prawnych. Brak bowiem ustawowych określeń intensywności czy proporcjonalności działalności gospodarczej w stosunku do innych (statutowych) form działalności tych podmiotów. Brak też ogólnych wyłączeń czy ograniczeń w odniesieniu do dopuszczalnego przedmiotowego zakresu działalności²⁹. Ograniczenie to więc ma raczej charakter moralny, a nie *stricte* prawny.

Ograniczenia w podejmowaniu działalności gospodarczej czy jej zakresie przedmiotowym wynikają natomiast w systemie prawa polskiego z innych przepisów, przykładowo określających prowadzenie takiej działalności przez określone formy organizacyjne, które mogą przybrać instytucje związków wyznaniowych: stowarzyszenia czy fundacje. Oczywiście ograniczenia takie mogą istnieć w oparciu o prawo wewnętrzne danej osoby prawnej, czyli jej statuty.

²⁵ M. Pietraszewski, M. Tyrakowska, dz. cyt., s. 263.

²⁶ Tamże, s. 264 oraz przyp. 84, s. 265.

²⁷ Zob. R. Skubisz, M. Trzebiatowski, dz. cyt., s. 9.

²⁸ Tamże, s. 10.

²⁹ Tamże, s. 11.

Kilka uwag o upadłości związków wyznaniowych i ich osób prawnych

Będzie to forma samoograniczenia się wobec uprawnień zagwarantowanych podmiotom przez prawo polskie.

IV. USTALENIE MASY UPADŁOŚCI ZWIĄZKU WYZNANIOWEGO LUB JEGO OSOBY PRAWNEJ

Ustalanie masy upadłości związku wyznaniowego jako całości lub jego osoby prawnej odbywa się zgodnie z przepisami ustawy prawo upadłościowe. Zgodnie z art. 69 ust. 1 p.u. następuje to przez: sporządzenie spisu inwentarza oraz spisu należności.

Do tego pierwszego zbioru należą: prawa, objęte ruchomości, nieruchomości oraz środki pieniężne zgromadzone w kasie i na rachunkach bankowych. Drugi zaś zbiór sporządza się na podstawie ksiąg upadłego oraz dokumentów bezspornych.

Problemowo istotny w kontekście omawianej specyfiki związku wyznaniowego lub jego osoby prawnej jest zbiór pierwszy. W nim bowiem potencjalnie mogą znaleźć się ruchomości, które na gruncie art. 63 p.u. nie wchodzi do masy upadłości, a tą co do zasady staje się z dniem ogłoszenia upadłości majątek upadłego (art. 61 p.u.). Przedmiotowy zakaz włączenia do masy upadłości obejmuje m.in. ruchomości, które są wyłączone od egzekucji według przepisów ustawy Kodeks postępowania cywilnego³⁰ (art. 63 pkt 1 p.u.). Dla określenia przedmiotowego zakresu w omawianym kontekście kluczowy jest przepis art. 829 pkt 6 k.p.c., który wymienia m.in. przedmioty służące do wykonywania praktyk religijnych. Realizacja normy z tych przepisów może przysparzać pewnych trudności.

Po pierwsze, spisanie inwentarza masy upadłości to czynność faktyczna, której dokonuje syndyk. Zgodnie z poglądem Sądu Najwyższego wyrażonym wyrokiem z dnia 18 października 2012 r., sygn. akt V CSK 405/11³¹, spis inwentarza jest oświadczeniem wiedzy syndyka o tym, że upadłemu podmiotowi w dniu ogłoszenia upadłości służyło do określonego przedmiotu prawo majątkowe³².

Pytanie, które można postawić w tym miejscu, brzmi: Czy syndyk powinien sporządzić pełny inwentarz, mając na uwadze jedynie majątek upadłego, czy też na etapie spisowania lub uzupełniania inwentarza (art. 69 ust. 1a p.u.) powinien on wyłączyć przedmioty, które wpisowi do inwentarza nie podlegają?

³⁰ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r – Kodeks postępowania cywilnego, tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1575, dalej: k.p.c.

³¹ LEX nr 1283427.

³² Zob. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 października 2012 r., sygn. akt V CSK 405/11, LEX nr 1283427.

Redakcja pierwszego zdania art. 63 p.u. – „Nie wchodzi do masy upadłości” – przesądza o drugim rozwiązaniu. Tak też orzekł Sąd Najwyższy w przywołanym wyżej wyroku.

Jednakże pewne i jednoznaczne określenie, czy dana rzecz ruchoma jest objęta wyłączeniem ustawowym z masy upadłości, wymagać może od syndyka posiadania specjalistycznej wiedzy opartej na prawie lub doktrynie danego związku wyznaniowego. Choć ustawa prawo upadłościowe nie przewiduje wprost takiego rozwiązania, to wydaje się, że syndyk przed podjęciem decyzji w tym zakresie może skorzystać z wiedzy specjalistycznej dostarczonej mu przez biegłego, działając na podstawie art. 218 teże ustawy.

Wprawdzie w art. 30a p.u. stanowi się, że w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości nie przeprowadza się dowodu z opinii biegłego (z wyjątkiem określonym w art. 56b ust. 1 teże ustawy, zakazującym sprzedaży za cenę niższą niż cena oszacowania ustalona sąd na podstawie dowodu z opinii biegłego), to jednak zakaz powołania biegłego nie odnosi się do właściwego postępowania upadłościowego³³. W ramach tego właśnie postępowania działa syndyk, wykonując czynności, o których mowa. Możliwe jest więc złożenie przez syndyka sędziemu-komisarzowi wniosku o przeprowadzenie dowodu w postaci opinii biegłego, a następnie powołanie się na taką opinię. W przypadku uwzględnienia wniosku postępowanie dowodowe prowadzi sędzia-komisarz. Złożenie wniosku nie może naruszyć dyrektywy starannego i gospodarnego działania, określonej w art. 179 p.u.³⁴. Opinia biegłego nie jest wiążąca dla syndyka, który sam jest odpowiedzialny za prawidłowe sporządzenie inwentarza.

Po drugie, należy zauważyć, że wprawdzie art. 57 p.u. nakłada na upadłego nie tylko obowiązek wskazania i wydania syndykowi całego swojego majątku i innych rzeczy, lecz także udzielenie syndykowi wszelkich potrzebnych wyjaśnień dotyczących majątku (art. 57 ust. 1 i 2 p.u.), jednak oparcie się syndyka (wyłącznie) na deklaracji ze strony osoby upoważnionej do reprezentacji w tej sprawie upadłej osoby prawnej związku wyznaniowego mogłoby być nadużyciem, które mogłoby prowadzić do pokrzywdzenia wierzyciela lub wierzycieli. Upadły mógłby bowiem błędnie informować syndyka, dążąc do wyłączenia części majątku z masy upadłości.

Po trzecie, trzeba wspomnieć, że Sąd Najwyższy w cytowanym powyżej wyroku z dnia 18 października 2012 r. zauważył, że skoro to syndyk ustala skład masy upadłości, to nie ulega wątpliwości, że może on go skorygować (zob. art. 69

³³ K. Flaga-Gieruszyńska, *Prawo upadłościowe. Komentarz* [w:] *Biegły w postępowaniu cywilnym i karnym. Komentarz praktyczny, orzecznictwo, wzory pism procesowych*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2020, art. 30a, s. 322.

³⁴ P. Zimmerman, *Komentarz do ustawy: Prawo upadłościowe t.j. z dnia 5-2-2015 (Dz.U. 2015, Nr 35, poz. 233)* [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 6, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2016, art. 63.

Kilka uwag o upadłości związków wyznaniowych i ich osób prawnych

ust. 1a p.u.). Przykładowo może się to odbyć na żądanie upadłego. Podmiot ten może w okresie po sporządzeniu spisu inwentarza zażądać w sytuacji jego zdaniem błędnego zakwalifikowania przez syndyka danej rzeczy jako składnika masy upadłości z tym zastrzeżeniem, że dopuszczalne jest takie wyłączenie rzeczy w sytuacjach bezspornych i oczywistych. W takich sytuacjach błąd syndyka nie powinien rodzić tak doniosłego skutku prawnego jak konieczność wszczynania w każdym przypadku sformalizowanego postępowania o wyłączenie³⁵.

Po czwarte, w sytuacji gdy z żądaniem upadłego nie zgodził się syndyk, względnie zdanie upadłego odnośnie do przynależności przedmiotów nie zostało syndykowi zakomunikowane, to zgodnie z art. 73 ust. 1 prawa upadłościowego upadły może złożyć wniosek do sędziego-komisarza o wyłączenie z masy upadłości przedmiotów, które jego zdaniem podlegają (z mocy prawa) wyłączeniu. Upadły powinien przy tym złożyć dowody na poparcie swojego stanowiska. Może to być w rozważanym kontekście także opinia samodzielnie powołanego biegłego, chyba że powołanie tego lub innych dowodów we wniosku będzie niemożliwe. Zgodnie z art. 73 ust. 2 p.u. sędzia-komisarz rozpoznaje wniosek o wyłączenie z masy upadłości w terminie jednego miesiąca od dnia jego złożenia po wysłuchaniu syndyka.

Po piąte, kolejnym problemem, który może się pojawić w czynnościach syndyka, o których mowa, to odróżnienie sytuacji, gdy przedmioty należące do majątku upadłej osoby prawnej związku wyznaniowego są wprawdzie przeznaczone do czynności religijnych, czyli takie jest ich przeznaczenie, jednak należą one do przedmiotów, które są przez upadłego wytwarzane, nimi handluje lub je kolekcjonuje. Wówczas nie podlegają one wyłączeniu na podstawie Kodeksu postępowania cywilnego.

Po szóste, następnym problem może okazać się dla syndyka konieczność odróżnienia przedmiotów, które służą z samego własnego przeznaczenia (tj. z celu ich wytworzenia) do wykonywania praktyk religijnych (np. w tradycji chrześcijańskiej: kielich mszalny, mszał, szaty liturgiczne) od tych przedmiotów, które mogą służyć do wykonywania praktyk religijnych, ale też mogą służyć do innych celów (np. mszalne ampułki na wodę i wino mogą służyć jako karafki; też świeczniki lub dzwonki).

Resumując: poprawne sporządzenie przez syndyka inwentarza masy upadłości związku wyznaniowego lub jego osoby prawnej może być procesem skomplikowanym, wymagającym podjęcia licznych decyzji w oparciu o specjalistyczną wiedzę, a przez to jest narażone na błędy.

³⁵ Zob. postulaty *de lege ferenda* w tej kwestii: W. Piłat, *Wyłączenie przedmiotu z masy upadłości w postępowaniu upadłościowym z opcją likwidacyjną*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2013, nr 11, s. 38.

V. WAKUF A MASA UPADŁOŚCI

Interesującym problemem, który może się pojawić przy spisie inwentarza przez syndyka, jest instytucja wakufu. Wakuf to instytucja prawna, która została inkorporowana do systemu prawa polskiego z prawa religijnego (muzułmańskiego) przez Ustawę z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej³⁶ (zob. art. 43 i 44 tej ustawy). Na tej podstawie – *nota bene* podobnie jak w prawie muzułmańskim – nieruchomości będąca wakufem cieszy się na gruncie prawa polskiego daleko posuniętą ochroną prawną. W omawianym kontekście istotne jest to, że nadanie nieruchomości cech wakufu oznacza, iż nie podlega zajęciu w postępowaniu egzekucyjnym (art. 925 i następne k.p.c.) i nie może być też sprzedana w drodze licytacji³⁷. Oznacza to, że z mocy prawa nie wchodzi ona do masy upadłości. Słusznie więc uważa się, że wskazane wyłączenia dotyczące nieruchomości będącej wakufem są regulacją bezprecedensową w prawie polskim³⁸.

Kolejnym problemem jest kontrowersja, którą można zawrzeć w pytaniu: Czy wakuf obejmuje wyłącznie nieruchomości, czy także rzeczy ruchome? Jest to problem, który powstanie na kanwie rozbieżności pomiędzy indywidualną ustawą Muzułmańskiego Związku Wyznaniowego z 1936 r. i Statutu Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 lutego 2009 r.³⁹ Zgodnie z art. 43 ust. 1 przywołanej ustawy cechy wakufu mogą być nadane wyłącznie „nieruchomości miejskiej lub wiejskiej, darowanej albo zapisanej rozporządzeniem ostatniej woli na cele religijno-oświatowe lub dobroczynne Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej i przez Związek przyjętej”. Z kolei w myśl § 47 ust. 1 statutu z 2009 r. wakufem są „nieruchomości, ruchomości, bądź środki pieniężne darowane albo zapisane na rzecz MZR w RP lub gminy muzułmańskiej”. Jak widać, statut z 2009 r. rozszerza (niebezpiecznie, bo niekorzystnie dla ewentualnych wierzycieli) katalog dóbr, którym można nadać cechę wakufu.

Dodać trzeba, że chociaż Muzułmański Związek Wyznaniowy posługuje się obecnie statutem z 2009 r. i uznaje właśnie ten akt normatywny za swoje własne prawo wewnętrzne, to dokument ten nie został uznany przez państwo

³⁶ Dz. U. Nr 30, poz. 240, z późn. zm.

³⁷ M. Zaporowska, Z. Zaporowska, *Wakuf w prawie polskim (część II)*, „Rejent” 2011, nr 9, s. 94.

³⁸ M. Tomkiewicz, *Ograniczenia alienacji nieruchomości Kościoła katolickiego i muzułmańskich wspólnot religijnych – zakres recepcji w prawie polskim* [w:] *In persona Christi. W służbie pasterskiej obecności Chrystusa. Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Antoniemu Misiaszkowi w 75. rocznicę urodzin*, Olsztyn 2013, s. 450; zob. P. Borecki, *Zasada równouprawnienia wyznań w prawie polskim*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2007, nr 10, s. 151.

³⁹ <http://www.mzr.pl/pl/pliki/statut-2014-0315.pdf> [dostęp: 11 października 2016 r.]. Szeroko o tym zob. P. Kroczek, dz. cyt., s. 35–49.

Kilka uwag o upadłości związków wyznaniowych i ich osób prawnych

w drodze rozporządzenia Rady Ministrów. Oznacza to, że nadal obowiązuje w relacjach zewnętrznych (czyli także, gdy chodzi o wakuf) statut z 1936 r.⁴⁰ Tak (*nota bene* słusznie) sprawę obowiązywalności statutów rozstrzyga wyrok Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 27 października 2015 r. – „Jedynym statutem «uznanym przez Państwo w drodze rozporządzenia Rady Ministrów» jest statut uznany rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 26 sierpnia 1936 r. o uznaniu Statutu Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 72, poz. 517)”⁴¹.

Reasumując, należy stwierdzić, że niemal absolutna prawna ochrona nieruchomości z cechą wakufu (możliwe jest bowiem wyłącznie jej wywłaszczenie) powoduje, że nieruchomość ta jest z mocy prawa wyłączona z masy spadkowej. Nie ma to jednak żadnego praktycznego zastosowania, a to z tej racji, że – jak to stwierdzono w punkcie 1 artykułu – Muzułmański Związek Wyznaniowy nie ma zdolności upadłościowej. Należy jednak podnieść to, że nawet to teoretyczne określenie zakresu ochrony prawa własności w postaci wakufu dla jednego związku wyznaniowego, które bez żadnej faktycznej przyczyny nie zostało odzwierciedlone w stosunku do innych związków wyznaniowych, uznać należy za kolejny przejaw dyskryminacji tych zrzeszeń.

WNIOSEK

Ogólna refleksja z powyższych wywodów jest następująca: regulacje prawa upadłościowego, choć same w sobie są rozległe i skomplikowane, nabywają tych cech w jeszcze większym stopniu, gdy mają być zastosowane wobec związków wyznaniowych lub ich osób prawnych. Przy prowadzeniu spraw z tego zakresu konieczna może okazać się współpraca specjalistów z dziedziny prawa upadłościowego oraz z prawa konstytucyjnego, wyznaniowego, a nawet specjalistów z prawa wewnętrznego danego związku wyznaniowego.

⁴⁰ Statut Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 sierpnia 1936 r., który stanowi załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 26 sierpnia 1936 r. o uznaniu Statutu Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. Nr 72, poz. 517.

⁴¹ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 27 października 2015 r., sygn. akt I SA/Wa 1250/15, LEX nr 2030528. Zob. też Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 19 lutego 2015 r., sygn. akt I SA/Wa 2240/14, LEX nr 1654939.

BIBLIOGRAFIA

AKTY PRAWNE (AKTY NORMATYWNE I ORZECZENIA)

- Bonifatius PP. VIII, *De regule iuris*, 3.03.1298 [w:] *Liber sextus decretalium* [w:] *Corpus Iuris Canonici*, t. 2, Lipsiae 1881, kol. 1122–1124.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1–301; tekst polski w: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 marca 1928 r. o stosunku Państwa do Wschodniego Kościoła Staroobrzędowego, nie posiadającego hierarchji duchownej, Dz. U. Nr 38, poz. 363.
- Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii z dnia 21 grudnia 2020 r., Dz. U. z 2020 r., poz. 2316.
- Statut Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 sierpnia 1936 r., który stanowi załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 26 sierpnia 1936 r. o uznaniu Statutu Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. Nr 72, poz. 517.
- Ustawa z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej, Dz. U. z 2015 r., poz. 43.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1775.
- Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 1153.
- Ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 1936 r. Nr 30, poz. 240, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r – Kodeks cywilny, tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1740.
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe, tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1228.
- Wyrok Sądu Antymonopolowego z dnia 23 kwietnia 2001 r., sygn. akt XVII Ama 49/00, Legalis nr 65615.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 października 2012 r., sygn. akt V CSK 405/11, LEX nr 1283427.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 marca 2006 r., sygn. akt P 8/05, Legalis nr 72932.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 8 kwietnia 2014 r., sygn. akt I SA/Wa 1517/13, Legalis nr 950981.

Kilka uwag o upadłości związków wyznaniowych i ich osób prawnych

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 19 lutego 2015 r., sygn. akt I SA/Wa 2240/14, LEX nr 1654939.

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 27 października 2015 r., sygn. akt I SA/Wa 1250/15, LEX nr 2030528.

LITERATURA

- Borecki P., *Państwo laickie. Współczesna rzeczywistość ustrojowa i perspektywa na przyszłość*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2007, nr 67, z. 2, s. 61–79.
- Borecki P., *Zasada równouprawnienia wyznań w prawie polskim*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2007, nr 10, s. 151–159.
- Cieniek R., *Wizerunkowa katastrofa. Podsumowanie 2020 r. z perspektywy Kościoła katolickiego w Polsce [ANALIZA]*, <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/kosciol-katolicki-w-polsce-w-czasach-pandemii-podsumowanie-roku/vvj2tkp,79cfc278> [dostęp: 28 grudnia 2020 r.].
- Elaide M., *Mity, sny i misteria*, przeł. K. Kocjan, Warszawa 1994.
- Flaga-Gieruszyńska K., *Prawo upadłościowe. Komentarz* [w:] *Biegły w postępowaniu cywilnym i karnym. Komentarz praktyczny, orzecznictwo, wzory pism procesowych*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2020, s. 322–338.
- Kroczek P., *Ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego a statut tegoż związku z 2009 r. – próba konfrontacji* [w:] *Islam w Międzynarodowej i krajowej przestrzeni prawnej*, red. P. Czubik, K. Magoń, Kraków 2017, s. 35–49.
- Pietraszewski M., Tyrakowska M., *Status kościelnych osób prawnych jako przedsiębiorców*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2011, t. 84, s. 249–270.
- Piłat W., *Wylączenie przedmiotu z masy upadłości w postępowaniu upadłościowym z opcją likwidacyjną*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2013, nr 11, s. 28–41.
- Rakoczy B., *Komentarz do ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2008.
- Rakoczy B., *Zdolność upadłościowa kościelnych osób prawnych*, „Przegląd Sądowy” 2006, nr 3, s. 83–92.
- Skubisz R., Trzebiatowski M., *Kościelne osoby prawne jako przedsiębiorcy rejestrowi (na przykładzie osób prawnych kościoła katolickiego)*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2002, nr 8, s. 8–21.
- Tomkiewicz M., *Ograniczenia alienacji nieruchomości Kościoła katolickiego i muzułmańskich wspólnot religijnych – zakres recepcji w prawie polskim* [w:] *In persona Christi. W służbie pasterskiej obecności Chrystusa. Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Antoniemu Misiaszkowi w 75. rocznicę urodzin*, red. E. Wiszowaty, Olsztyn 2013, s. 439–455.

- Uruszczak W., *Recepcja prawa kanonicznego w obowiązującym prawie polskim*, „Annales Canonici” 2007, nr 3, s. 5–21.
- Zaporowska M., Zaporowska Z., *Wakuf w prawie polskim (część II)*, „Rejent” 2011, nr 9, s. 87–104.
- Zimmerman P., *Komentarz do ustawy: Prawo upadłościowe t.j. z dnia 5-2-2015 (Dz.U. 2015, Nr 35, poz. 233) [w:] System Prawa Handlowego*, t. 6, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2016, s. 655–1562.

STRESZCZENIE

Niniejszy artykuł jest elementem w dyskusji dotyczącej zdolności upadłościowej osób prawnych Kościołów lub innych związków wyznaniowych. Poruszono w nim takie kwestie, jak: upadłość związku wyznaniowego jako całości, regulacje pozwalające na ustalenie statusu osoby prawnej jako przedsiębiorcy i ograniczeń w jej prowadzeniu, ustalenie składu masy upadłości osoby związku wyznaniowego, w tym instytucja wakufu. Zastosowanie regulacji prawa upadłościowego do związków wyznaniowych lub ich osób prawnych może wymagać współpracy specjalistów z dziedziny prawa upadłościowego, prawa konstytucyjnego i wyznaniowego, a nawet specjalistów z prawa wewnętrznego danego związku wyznaniowego.

Słowa kluczowe: Kościół, związek wyznaniowy, prawo upadłościowe, zdolność upadłościowa, masa upadłości, wakuf.

SOME COMMENTS ON THE BANKRUPTCY OF RELIGIOUS ASSOCIATIONS
AND THEIR LEGAL PERSONS

This article is a part of the discussion about the capacity for bankruptcy of the legal persons of the churches or other religious organizations. It deals with such issues as the bankruptcy of a religious association as a whole, regulations allowing to determine the status of a legal entity as an entrepreneur, and limitations in its operation in this area, determining the composition of the bankruptcy estate of a religious organization, including the institution of waqf. The application of the bankruptcy law regulations to the religious organizations or their legal persons may require the cooperation of specialists in the field of bankruptcy law, constitutional and religious law, and even specialists in the internal law of a given religious association.

Keywords: Church, religious organization, bankruptcy law, capacity to bankruptcy, bankruptcy estate, waqf.